

yläluokkaan kuuluvat ostivat pääsylippuja. Leikeltävät vainajat olivat puolestaan köyhiä, vammaisia tai rikoksista tuomittuja, yhteiskunnan alinta luokkaa.

Britanniassa ruumiinavauksen historiaan liittyi paitsi hautaryöstöjä myös aika, jolloin vailla omaisia kuolleiden köyhien ruumiit päätyivät leikkuupöydälle. Köyhät eivät muutenkaan kenneet puolustamaan sairaalassa kuolleita omaisiaan, vaan näin kuolleet päätyivät ruumiinavaukseen. Kuten ruumiinavauksen historiassa vielä 2000-luvun alkuun saakka, lupia ei tarvittu, vaan tutkimuksellinen intressi oikeutti avauksen. Köyhien tavoin leikkuupöydälle ovat historian varrella päätyneet myös psyykkisesti sairaat, omistajien lääketieteellisille oppilaitoksille myymät kuolleet orjat, Saksan ja Itävallan anatomian osastoille toimitetut natsien uhrin sekä monet muut. Britanniassa uusimmat skandaalit ovat 2000-luvun alkupuolelta, jolloin kuolleiden lasten elimiä otettiin tutkimuskäyttöön vanhempien tietämättä. Ruumiinavauksen historia ei ole irrallaan yhteiskunnasta, vaan se heijastelee Jonesin mukaan yhteiskunnan käsityksiä moraalista ja yhdenvertaisuudesta.

Saksalainen Günther von Hagens kehitti 1970-luvulla plastinaatio-menetelmän. Siinä ruumiiden rasva ja kudokset korvataan muovisekoitteella, ja käsitellyistä ruumiista tehdään kiertävä näyttely. "Body Worlds" on vierailut Suomessakin. Von Hagens väittää, että hän on plastinaatiolla luonut uuden kategorian, sillä plastinoidut ruumiit ovat saavuttaneet uuden fyysisen pysyvyyden, kuolemattomuuden muodon. Ruumiit ovat pysähtyneet kuoleman ja maatumisen

väliin. Jones pitää tällaisia väitteitä hölynpölynä. Hän sanoo von Hagensin luoneen staattisen, keinotekoisin ja illusorisen maailman, jolla ei ole mitään tekemistä kuolemaan liittyvän todellisuuden kanssa. Plastinaatiolla pyritään Jonesin mukaan sekularisoimaan kuolema. Yksilö, joka antaa ruumiinsa plastinoitavaksi, kertoo halustaan olla kuolematon. Vaikka yksilö antaisi plastinaatioon luvan, lupa ei Jonesin mielestä ole eettisesti riittävä plastinaation ja näytteille asettamisen kriteeri.

Ruumiin oikean käsittelyn esikuvana Jones pitää Joosef Arimatialaista, joka Uuden testamentin kertomuksen mukaan käsitteli Jeesuksen ruumista arvokkaasti. Ihminen ei heti kuoltuaan lakkaa olemasta Jumalan kuva, vaan elävän ja kuolleen ruumiin välillä on yhteys. Elämä, kuolema ja ylösnousemus liittyvät yhteen, minkä vuoksi kuollut ruumis viittaa tulevaan. Jones ajattelee, että kuolleen ruumiin kunnioittaminen on ylösnousemusruumiin kunnioittamista. Ihmisen ruumis kantaa myös eletyn elämän jälkiä, muistoja, jotka vielä kuolleen ruumiinkin kautta välittyvät vainajan läheisille. Näin ihminen ja hänen ruumiinsa ovat Jonesin mukaan erottamattomat.

Treating the Body in Medicine and Religion -teoksen kirjoittajat katselevat ihmisruumista laajasti, monesta näkökulmasta. Siksi suosittelen kirjaa hoitoalalla työskenteleville, ruumiin teologiaa pohtiville, sielunhoidon kouluttajille ja erityisesti sairaalapapeille. Bioetiikan kysymykset liittyvät sairaalapapin arkeen, mutta niiden moniammatillista pohdintaa on sairaalan hektisessä arjessa vähän. Kirja haastaa myös suomalaista sairaalasielunhoitoa pohtimaan

omaa positiotaan sairaalamaailmassa. Saattohoidossa mukana olevana sairaalapappina sain paljon uutta pohdittavaa. Sairaalamaailma on yhä monikulttuurisempi, hoidot yhä nopeatempoisempia ja spesialisoituneempia. Saako uskonto tulla näkyväksi sairaalassa ja miten? Kuka kuulee potilasta, joka arkaillen paljastaa ruumiinsa eikä rohkene antautua hoidettavaksi? Minkälainen kriittinen tehtävä sairaalasielunhoidolla on hoitojärjestelmissä? Entä kun ihminen kuolee: mitä ajattelen tuosta kuolleesta, kun saattohaukaus on pidetty ja hänet siirretään sairaalan kylmätiloihin?

Saku Toiviainen, TT
Sairaalapappi
Helsingin seurakuntayhtymä

WILLIAM C. GAVENTA
Disability and Spirituality:
Recovering Wholeness.
Studies in Religion,
Theology, and Disability.
Waco: Baylor University
Press 2018. 280 s.

Vammaisuus ja hengellisyys kulkevat monesti käsi kädessä. Vammaisuus liittyy syvästi siihen, mitä tarkoittaa ihmisyyttä sekä ihmisenä oleminen. Tästä syystä siihen liittyy usein hengellinen ulottuvuus, kun henkilö kysyy: "Miksi olen sellainen kuin olen?" Juutalais-kristillisessä ajattelussa henkilön ihmisarvo lähtee siitä yksinkertaisesta uskonnollisesta totuudesta, että Jumala on luonut hänet omaksi kuvakseen.

Teoksessaan *Disability and Spirituality: Recovering Wholeness* William C. Gaventa laajentaa tätä näkemystä vielä edelleen. Sen li-

säksi, että ihmisarvo lähtee Jumalan luomistyöstä eikä yksittäisen ihmisen ”panoksesta” ihmiskunnalle, tosi ystävyys on Gaventan mukaan Jumalan rakkauden sekä hyväksynnän ilmentymää. Ihmisten ystävyydelle antama painoarvo tulee siitä hyväksynnästä, jonka ajatellaan olevan tekijänä ystävyudessa. Siinä, missä ihmisten ystävyys on vaillaista, Jumalan osoittama ystävyys ja hyväksyntä ylittävät kaiken. Ihmiset voivat olla uskollisia ja uskottomia, mutta Jumalan ystävyys voi olla vain uskollista. Jumalan osoittaman rakkauden ja ystävyuden tulisikin olla ihmisille esikuvana. Jumala kutsuu meidät osoittamaan toisillemme samaa *agape*-rakkautta, jota hän osoittaa meille. Tämä on kutsu osoittaa puolueetonta, yleismaailmallista, radikaalia ja inklusiivista rakkautta. Samalla se on kuitenkin kutsu osoittaa vieraanvaraisuutta meille tuntemattomia kohtaan – siis yleisen sijaan yksilöllistä.

Tässä on yksi lähtökohta Gaventan tutkimukselle vammaisuuden ja hengellisyden yhteydestä. Kirjoittaja lähestyy aiheitaan useasta näkökulmasta. Niitä ovat vammaisena ihmisenä kasvaminen osana hengellistä yhteisöä, vammaisten henkilöiden hengellisyys ja hoitohenkilökunta, kuoleman kysymykset, omaishoitajien jaksaminen ja hengellisyys sekä vammaisten ihmisten kohtaamat ennakkoluulot ja se, miten ennakkoluulot voivat olla haittana vammaisten ihmisten osallisuuden parantamisessa.

Monien hyvien tutkimusten tapaan Gaventa lähtee liikkeelle käsitteenmäärittelystä. Hän tutkii kirjan aluksi sekä vammaisuuden erilaisia määrittelyjä että hengellisyden merkityksiä eri aikoina. Vammaisuuden osalta hän esit-

telee esimerkiksi Yhdistyneiden kansakuntien vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen määritelmän, jossa vammaisuus nähdään henkilön ominaisuuksien sekä ympäristön välisen ristiriidan kautta. Tämä näkökulma on itselleni hyvinkin tuttu, sillä olen työskennellyt sopimuksen parissa jonkin aikaa. Yleissopimuksen kantavia teemoja ovat vammaisten ihmisten aktiivinen osallisuus yhteiskunnassa ja vammaisten huomioon ottaminen eri yhteiskunnan alueilla. Ne ovat myös näkökulmia, jotka itse koin erityisen mielenkiintoisiksi Gaventan tutkimusta lukiessani.

Gaventan tutkimus ei ole täydellinen, minkä hän itsekin tiedostaa. Hänen oma lähtökohtansa on juutalais-kristillinen, ja uransa hän on tehnyt kehitysvammaisuuden ja -vammaisten parissa. On siksi jokseenkin selvää, että nämä näkökulmat näkyvät teoksessa selvemmin kuin esimerkiksi muut vammaisuuden lajit tai muut uskontokunnat. Tämä on lukijan kannalta myös yksi teoksen kompastuskivistä. Jos kehitysvammaisuus ei ole lukijalle kovinkaan syvästi tuttu asia – kuten se ei esimerkiksi ole allekirjoittaneelle, jonka läheisyys vammaisuuteen liittyy enemmän fyysisiin ja liikunnallisiin vammoihin – voi teos olla paikoin hankalaa luettavaa.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö Gaventan tutkimuksella ole annettavaa myös niille meistä, joille kehitysvammaisuus ei ole kovin tuttua. Gaventa elävöittää kirjoitustaan esimerkkitapauksilla, jotka avaavat hänen ajatuksiaan sekä herättävät lukijan mieleen uusia näkökulmia. Tästä esimerkkinä on muun muassa kertomus siitä, kuinka erään kehitysvammaisen henkilön kuolemasta kuullessaan

tämän omaiset hyvin äänekkäästi kirosivat henkilöä hoitaneen lääkärin. Gaventa kirjoittaa, kuinka hän vasta myöhemmin tajusi vihan kohteen olleen vain sijaisena tilanteessa. Varsinaisesti omaisten vihan kohteena oli lääkäri, jonka hoitovirhe oli saanut parikymmentä vuotta aikaisemmin aikaan kyseisen kehitysvamman.

Vammaisuus ja hengellisyys eivät aina ole kulkeneet sopuisaa yhteismatkaa, mistä Gaventa myös muistuttaa. Hän huomauttaa, että yhä edelleen vammaiset ihmiset kohtaavat uskonnollisissa yhteisöissä ihmettelyä, rukouksutuja sekä sitä, että heidän uskoaan ja hengellisyyttään kyseenalais-tetaan. Gaventa kuvaa monille vammaisille tuttua tilannetta, jossa heille tullaan toteamaan ”jos uskoisit vahvemmin, voisit parantua” tai ”jos rukoilet, voit parantua”. Gaventa tuomitsee tällaisen – mielestäni aivan oikein – hengelliseksi väkivallaksi.

Vammaisuuden ja hengellisyden historian ristiriita on joissain tapauksissa aiheuttanut Gaventan mukaan tilanteen, jossa vammaiset henkilöt eivät ole löytäneet hengellisydelleen tyydytystä. Laitoskontekstissa tämä on johtunut esimerkiksi siitä, ettei hoitohenkilökunta ole osannut antaa toiveeseen vastausta. Taustalla on voinut olla hoitoammattilaisten halu toimia uskonnollisissa asioissa neutraalisti eikä esimerkiksi antaa oman hengellisytyensä näkyä hoidossa. Gaventa nostaa esille englannin kielen ammattilaista tarkoittavan sanan ”professional” ja ammattia tarkoittavan sanan ”profession” alkujuuren: englannin kielen sanan ”profess” ja latinan sanan *professio*. Kyseinen sana on alkujaan tarkoittanut julistusta, jonka henkilö on lausunut liitty-

essään kirkkokuntaan tai hengelliseen yhteisöön. Nykyiset maalliset merkityksensä sanat ovat saaneet vasta myöhemmin. Hän myös muistuttaa sanonnasta, jonka mukaan ihmisen tulisi toimia sen mukaisesti kuin opettaa.

Kuten Gaventa kirjoittaa, vammaisilla ihmisillä on kuitenkin paljon annettavaa hengellisille yhteisöille. Vammaisen henkilön kohtaaminen – kaikkine siihen kuuluvine ”epänormaaliuksineen” – pakottaa ihmiset miettimään asioita ja toimintatapoja uusista näkökulmista. Gaventa antaa asiasta muutamia esimerkkitilanteita. Ensimmäisessä esimerkkitapauksessa perheeseen syntyy kehitysvammainen lapsi. Koska lapsi vaatii hoitoa, vanhempien kirkossakäynti hankaloituu, sillä yhden vanhemman täytyy olla lapsen luona myös kirkonmenojen aikaan. Tilanne ratkaistaan siten, että seurakunnan vapaaehtoinen järjestää lapselle ”ystävyyksiiriin”, jolloin vanhemmat voivat osallistua kirkonmenoihin. Toinen esimerkkitapaus liittyy autistiseen henkilöön. Kyseisessä seurakunnassa oli aiemmin ehtoolliselle meneminen järjestetty tietyllä tavalla, mutta tapaa oli jossain vaiheessa muutettu syystä tai toisesta. Tällöin kertomuksen autistinen henkilö oli ryhtynyt toimimaan arvaamattomalla tavalla. Asiaa selviteltäessä oli huomattu järjestyksen muutoksen aiheuttama syy-seuraussuhde. Myös vammaisten ihmisten huomioon ottaminen esimerkiksi käyttämällä viittomakielen tulkkeja luo uskonnollisiin tilaisuuksiin uuden ulottuvuuden, joka tarjoaa jotain myös niille, jotka eivät ole vammaisia. Siinä, missä viittomakielisyyden käyttäminen on hyödyksi sitä tarvitseville, on se samalla muille

uudenlainen visuaalinen hengellisyden ilmentymä.

Ihmisinä toimimme aina tiettyjen oletusten mukaan, mikä vammaisten kohdalla voi olla myös vääринymmärrysten perustana. Gaventa kirjoittaa tästä puhuesaan tilanteista, joissa vammaiset nähdään ”inspiraation lähteenä” tai ”rohkeina”, koska he elävät vammaisuutensa kanssa. Tällaisia kommentteja vammaiset ihmiset kuulevatkin välillä. Gaventa kutsuu asennetta ”inspiraatiopornoksi”.

Vammaisten ihmisten osallisuus työelämään on yleensä nähty julkisen sektorin työalana. Näin on ollut siitä huolimatta, että monet ihmiset löytävät työpaikkansa henkilökohtaisten suhteiden kautta. Vammaisten henkilöiden työllistymistä Gaventa käsittelee muun muassa kahdella kysymyksellä, jotka otan tähän selkeyden vuoksi englanninkielisinä. Ensimmäinen on ”what is important to someone” ja toinen on ”what is important for someone”. Kysymysten suomentaminen niin, että niiden merkitys pysyy selvänä, on mielestäni sen verran haasteellista, että jätän ne kääntämättä. Ensimmäinen kysymys viittaa Gaventan mukaan ihmisen yksittäisiin toiveisiin, arvoihin, suhteisiin, tarkoituksiin ja unelmiin. Toinen kysymys taas viittaa niihin asioihin, joita ihminen tarvitsee elääkseen itsenäistä, tuottoisaa ja inklusiivista elämää.

Kuten arvion alussa kirjoitin, ei Gaventan tutkimus ole välttämättä kaiken kattava kuvaus aihepiiristään. Tämä voi kuitenkin olla hyvä asia, sillä keskittymällä suurelta osin vain kehitysvammaisuuteen se antaa mahdollisuuden keskittyä syvällisemmin juuri siihen alaan, joka tutkimuksen kohteeksi on valikoitunut. Kirjaa lukiessani

huomasin löytäväni useita mielenkiintoisia näkökulmia. Joitain olin päätenyt ajattelemaan itsekin aiemmin, mutta jotkin taas olivat uusia. Tästä syystä koen Gaventan tutkimuksen suosittelemisen arvoiseksi. Erityisen suositeltava se on niille, joiden tulee työnsä puolesta miettiä vammaisten ihmisten osallisuutta ja kohtaamista.

Antti Björklund, TM

Espoo

Kirjoittaja on työskennellyt kirkkohallituksessa YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen toimintaohjelman parissa.

CANDIDA R. MOSS

**Divine Bodies:
Resurrecting Perfection in
the New Testament and
Early Christianity. New
Haven & London: Yale
University Press 2019.
xi+195 s.**

Oppi ruumiin ylösnousemuksesta herättää hyvin konkreettisia kysymyksiä, joita pohditaan harvoin – varmaankin juuri siksi, että kyse on opista. Onko ylösnousemusruumis jollain tavalla samanlainen kuin nykyinen? Onko ylösnousemusruumis ihanteellinen ruumis, ja jos on, minkä ikäisenä tai näköisenä ruumis on ihanteellisimmillaan? Säilyykö sukupuoli? Säilyvätkö ruumiin peirityneet tai hankitut vajavuudet – vammat, arvet, onnettomuudessa menetetty raaja? Jos eivät säily, säilyykö enää ihmisen identiteetikään? Kertovatko ajatuksemme ylösnousemusruumiista siitä, millainen ruumis on mielestämme ihanteellinen?